

ΠΑΙΧΝΙΔΟΛΕΞΑ
ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΑ ΚΑΛΛΙΕΡΓΕΙΑΣ ΠΡΟΦΟΡΙΚΟΥ ΛΟΓΟΥ
ΥΛΙΚΟ ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΣΥΜΜΕΤΕΧΟΝΤΕΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΥΣ
ΣΥΝΘΗΜΑΤΙΚΕΣ ΦΡΑΣΕΙΣ

Σχεδιασμός-Συντονισμός: Χαρά Ανδρεΐδου

Οι συνθηματικές φράσεις είναι μια τεχνική εμφύχωσης η οποία συμβάλλει αποτελεσματικά στο να αντιμετωπίσουν οι μαθητές μας τις γλωσσικές δραστηριότητες ως παιχνίδι. Τις εισάγουμε στην αρχή της σχολικής χρονιάς ώστε να εξοικειωθούν τα παιδιά μαζί τους και να εμπεδώσουν τη διαδικασία. Στη συνέχεια, με οποιαδήποτε αφορμή, χρησιμοποιούμε αυτόν τον κώδικα ώστε οι μαθητές μας να μπαίνουν στο νόημα της δραστηριότητας χωρίς χρονοτριβή και με ενθουσιασμό.

Οι συνθηματικές φράσεις τις οποίες προτείνω είναι οι εξής:

ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ - ΜΕ ΤΙ ΜΟΙΑΖΕΙ

Με τη φράση αυτή δίνουμε το σύνθημα στα παιδιά να αναζητήσουν λέξεις που έχουν την ίδια ρίζα με αυτήν που εξετάζουμε. Για παράδειγμα, στην Ιστορία ή στη Μελέτη Περιβάλλοντος συναντούμε τον όρο «πόλη» ή «πόλη-κράτος». Αποφασίζουμε να παίζουμε με τον όρο «πόλη» (μπορούμε να εξηγήσουμε στις μεγαλύτερες τάξεις ότι η αρχαία λέξη ήταν «πόλις»):

πόλη - ακρόπολη - πολίτης - πολιτικός - πολίτευμα - πολιτισμός - πολιούχος - εκπολιτίζω κοκ

Στη συνέχεια, με τις μεγαλύτερες τάξεις, μπορούμε να προχωρήσουμε και στη διαμόρφωση υποομάδων ανάλογα με το εννοιολογικό τους περιεχόμενο. Για παράδειγμα:

ακρόπολη - μητρόπολη - μητροπολιτικό - μητροπολίτης - πολιούχος - πολίχνη - πολεοδομία (ως προς την έννοια της χωροταξικής οντότητας)

πολίτης - πολιτεία - πολιτειακό - πολίτευμα - πολιτικός - πολιτευτής - πολιτικάντης (ως προς την έννοια του πολιτεύματος, της διακυβέρνησης)

πολιτισμός - πολιτισμικός - πολιτιστικός - απολίτιστος - πολυπολιτισμικός - πολιτισμένος - εκπολιτισμένος - διαπολιτισμικός (ως προς την έννοια του πολιτισμού)

Ένα ακόμη ωραίο παράδειγμα είναι να αναζητήσουμε την οικογένεια της πρόθεσης «προ-», που σημαίνει μπροστά, πριν (τοπική και χρονική σημασία. Μπορούμε να ξεκινήσουμε από τη λέξη «πρώτος»:

πρώτος – πρωταθλητής – πρωτάθλημα – πρωθυπουργός – πρωτότοκος – πρώιμος – πρωταγωνιστής – πρωί – πρωτοπόρος – πρωτόγνωρος – πρωτοπαλλίκαρο – πρωτεύουσα – πρωτεία – πρωτεύων – πρωτοβρόχια – πρωύτερα – πρωταπριλιά – πρωτόπλαστοι – πρωθιέρεια – πρωταρχικός – πριν – προτού – πρωύτερα – προηγούμενος – προγενέστερος – πρότερος – κοκ.

ΠΟΥ ΤΑΙΡΙΑΖΕΙ

Με τη φράση αυτή δίνουμε το σύνθημα στα παιδιά να αναζητήσουν λέξεις που ανήκουν στο ίδιο εννοιολογικό πλαίσιο με αυτό της λέξης που εξετάζουμε. Για παράδειγμα, η λέξη «γιατρός» (παράλληλα εξηγούμε πως ο αρχαίος όρος είναι «ιατρός»:

Γιατρός - άρρωστος – αρρώστια – ασθένεια – ιατρική – ιατρείο – νοσοκομείο – φάρμακα – θεραπεία – άσπρη ποδιά – φροντίδα – πόνος – ένεση – ορός – πανεπιστήμιο – σπουδές – όρκος και άπειρα άλλα.

Ένα άλλο παράδειγμα με τη λέξη «μήλο»:

Μήλο – μηλιά – χωράφι – εξοχή – διακοπές – παππούς – γιαγιά – δένδρο – φρούτο – μανάβης – μηλόπιτα – μαμά – νόστιμο – σπίτι – κολατσιό – γάλα - κοκ.

ΠΕΣ ΤΟ ΑΛΛΙΩΣ – ΠΕΣ ΤΟ ΑΚΡΙΒΩΣ

Με τη φράση αυτή δίνουμε το σύνθημα στα παιδιά να αναζητήσουν λέξεις παραπλήσιες ως προς το νόημα με τη λέξη που εξετάζουμε και στη συνέχεια να επιλέξουν αυτήν που ταιριάζει ακριβώς σε αυτό που θέλουν να πουν. Πρόκειται για ένα παιχνίδι γλωσσικής καλλιέργειας με άπειρες δυνατότητες, το οποίο εμπλουτίζει το λεξιλόγιο των μαθητών μας και τους βοηθά να έχουν σαφήνεια και ακρίβεια στον λόγο τους. Ειδικά τα αγόρια, εκεί γύρω στα δέκα, όταν μιλούν μεταξύ τους έχουν συνήθως ένα λεξιλόγιο-υβρεολόγιο που περιορίζεται σε πέντε-δέκα λέξεις, των οποίων αγνοούν και την ακριβή έννοια.

Η μέθοδος αυτή μας βοηθά να τους διδάξουμε τη γλώσσα και τις αποχρώσεις της με βιωματικό, άμεσο τρόπο ώστε να μη διολισθαίνουν στην ευκολία – ευτελισμό του λόγου, για δικό τους πάντα όφελος. Επίσης, εφαρμόζοντας τη μέθοδο, με τον σωστό χειρισμό των λέξεων μπορούμε να λύσουμε σχεδόν όλα τα προβλήματα συμπεριφοράς που αντιμετωπίζουμε στην τάξη, αν φέρουμε τους μαθητές μας αντιμέτωπους με την ακριβή έννοια όσων λένε και κατανοήσουν τι σημαίνουν αυτά

που λένε. Μια μέθοδος που μπορεί να εφαρμοστεί ανά πάσα στιγμή, με μικρή χρονική διάρκεια και παιγνιώδη τρόπο και αφορά τον γλωσσικό πλούτο και τις αποχρώσεις ενδείξεις του λόγου. Για παράδειγμα:

Ρωτάμε μια μαθήτρια πώς είναι, πως αισθάνεται για κάτι. Η συνήθης απάντηση είναι ένα μονολεκτικό «Καλά» ή ένας μορφασμός. Προτρέπουμε, κατ' αρχάς την ίδια και στη συνέχεια απευθυνόμαστε και στην ολομέλεια της τάξης «ΠΕΣ ΤΟ ΑΛΛΙΩΣ» (μονολεκτικά ή περιφραστικά). Πιθανές απαντήσεις:

Είμαι εντάξει / ήρεμη / ψύχραιμη / άνετη / χαλαρή / χαρούμενη / ευχαριστημένη / ικανοποιημένη / περήφανη / ευτυχισμένη / κουλ / κομπλέ / νιώθω όμορφα / δικαιωμένη κοκ.

Επίσης, στη Μυθολογία – Πώς ένιωσε ο Αχιλλέας όταν έμαθε για τον θάνατο του Πάτροκλου;

λυπημένος, θλιμμένος, απελπισμένος, συντετριμμένος, θυμωμένος, εξοργισμένος, έξαλλος, εκτός εαυτού.

Τέλος, μέσα από τον σωστό χειρισμό των λέξεων μπορούμε να λύσουμε σχεδόν όλα τα προβλήματα συμπεριφοράς που αντιμετωπίζουμε στην τάξη, αν φέρουμε αντιμέτωπους τους μαθητές μας με την ακριβή έννοια των όσων λένε και κατανοήσουν τι σημαίνουν αυτά που λένε. Για παράδειγμα:

Μετά από έναν καυγά, ο Γιάννης λέει:

- Ο Δημήτρης είναι βλάκας.
- ΠΕΣ ΤΟ ΑΛΛΙΩΣ.
- Ηλίθιος / χαζός.
- ΠΕΣ ΤΟ ΑΛΛΙΩΣ.
- Κάποιος που δεν είναι έξυπνος.
- Δηλαδή λες πως ο συμμαθητής σου δεν είναι έξυπνος όπως οι υπόλοιποι συμμαθητές σας; Όπως εσύ; Πρέπει να φοιτήσει σε μικρότερη τάξη; Να ζητήσουμε επιπλέον δάσκαλο για να του κάνει ενισχυτική διδασκαλία;

Με την εφαρμογή της μεθόδου, καθώς τα παιδιά προβληματίζονται και πειραματίζονται με τις λέξεις, η κρίση λύεται αυτομάτως χωρίς περαιτέρω επεμβάσεις.

ΑΝΑΛΥΣΕ ΤΟ

Με τη συνθηματική αυτή φράση (που θυμίζει και τον τίτλο της ομώνυμης ταινίας) δίνουμε το έναυσμα στους μαθητές μας για

- να αναλύσουν τις σύνθετες λέξεις που συναντούμε κατά την εκπαιδευτική διαδικασία,

- να αναζητήσουν την αρχική λέξη από την οποία κατάγεται κάποια άλλη την οποία μελετούμε,
- να συνδυάσουν τις δύο παραπάνω τεχνικές.

Για παράδειγμα:

- συναντούμε τη λέξη ψωμοτύρι ή εξυπνοπούλι:
 - ο Αναλύουμε τη λέξη στα συνθετικά της : ψωμοτύρι = ψωμί και τυρί ή εξυπνοπούλι = έξυπνο και πουλί,
 - ο προχωρούμε στην εξερεύνηση της ακριβούς σημασίας της σύνθετης λέξης και δίνουμε παραδείγματα σχετικών προτάσεων,
 - ο αν θέλουμε να προχωρήσουμε κι άλλο, ζητούμε από τους μαθητές μας να μας πουν λέξεις με το πρώτο ή το δεύτερο συνθετικό,
 - ο ζητούμε παραδείγματα για τις λέξεις που προκύπτουν, μέσα σε σχετικές προτάσεις.
- συναντούμε τη λέξη ένοχος:
 - ο αναζητούμε την αρχική λέξη από την οποία προήλθε = ενοχή,
 - ο προχωρούμε στην εξερεύνηση της ακριβούς σημασίας της λέξης και δίνουμε παραδείγματα σχετικών προτάσεων,
 - ο ζητούμε από τους μαθητές μας να μας πουν κι άλλες λέξεις που να προέρχονται από την αρχική λέξη, για παράδειγμα: συνένοχος, συνενοχή,
 - ο ζητούμε παραδείγματα για τις λέξεις που προκύπτουν, μέσα σε σχετικές προτάσεις.

ΠΕΡΙΓΡΑΦΟΥΜΕ

Μπορούμε να χρησιμοποιήσουμε αυτήν τη συνθηματική φράση με αφορμή οποιαδήποτε εικόνα που θα συναντήσουμε στη ροή του μαθήματος. Πρόκειται ουσιαστικά για δύο τύπους:

- ασκήσεις κατανόησης/περιγραφής. Για παράδειγμα, στο βιβλίο Γλώσσας συναντούμε την εικόνα ενός παιδιού που τρώει το φαγητό του ή παίζει ποδόσφαιρο ή είναι στην εξοχή. Οι μαθητές μας κατανοούν το περιεχόμενο της εικόνας και τους ζητούμε να την περιγράψουν, ατομικά ή ομαδικά. Ξεκινούμε από τα γενικά και προχωρούμε προς τα ειδικά και από τα απλά προς τα σύνθετα, προσαρμόζοντας την άσκηση στις ικανότητες και στα ενδιαφέροντα της ομάδας μας,
- ασκήσεις περιγραφής/κατανόησης. Στην περίπτωση αυτή, οι μαθητές μας κατανοούν το περιεχόμενο μιας εικόνας περιγράφοντάς την. Για παράδειγμα, στην ενότητα της οδικής ασφάλειας, βλέπουν διάφορα σήματα της Τροχαίας, τα οποία δεν κατανοούν. Ξεκινούν μια αναλυτική - κατά το δυνατόν -

περιγραφή των απεικονιζόμενων, και αυτή τους οδηγεί και στην ερμηνεία της.

Επίσης, μπορούμε να χωρίσουμε τους μαθητές μας σε δυο ομάδες, να δείξουμε δυο διαφορετικές αλλά παραπλήσιες εικόνες και να ζητήσουμε να τις περιγράψουν με ακρίβεια για να βρούμε τι ακριβώς απεικονίζουν. Εάν χρειαστεί, τους βοηθούμε με τις κατάλληλες ερωτήσεις.

Για παράδειγμα, δίνουμε δύο φωτογραφίες αρχαίων αγαλμάτων, ντυμένων, όρθιων, σε παραπλήσια στάση. Περιγράφοντας, αποδεικνύεται ότι το ένα παριστάνει θηλυκή και το άλλο αρσενική μορφή. Ή δίνουμε τις φωτογραφίες δυο παραπλήσιων οικημάτων και, μέσω της περιγραφής, κατανοούμε τις ομοιότητες αλλά και τις διαφορές τους.

Οι ασκήσεις αυτές προσφέρουν ένα εξαιρετικό πεδίο για να καταλάβουν τα παιδιά την ανεξάντλητη σπουδαιότητα των επιθέτων.

ΡΟΛΑΡΟΥΜΕ – ΠΩΣ ΘΑ ΤΟ ΕΛΕΓΕ;

Η συνθηματική αυτή φράση δίνει το έναυσμα για άπειρες δραστηριότητες δραματοποίησης ρόλων, στο γλωσσικό μόνο πεδίο, παρ' όλο που φυσικά μπορεί να εφαρμοστεί σε μια πλήρη δραστηριότητα δραματοποίησης με κίνηση, κοστούμια κλπ. Ουσιαστικά, ζητούμε από τα παιδιά να ενσωματώσουν έναν ρόλο που θα τους δώσουμε και να εκφραστούν με τον τρόπο που θα εκφραζόταν ο ήρωας που ενσαρκώνουν. Για παράδειγμα:

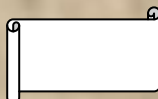
- στο παραμύθι της Κοκκίνοσκουφίτσας, ένας μαθητής αναλαμβάνει τον ρόλο της μητέρας, άλλος της γιαγιάς, της Κοκκίνοσκουφίτσας κοκ. Τι θα έλεγε και πώς θα το έλεγε η μαμά της Κοκκίνοσκουφίτσας στην κόρη της όταν θα της έδινε το καλάθι. Θα ήταν ανήσυχη, υπερπροστατευτική, βιαστική; Πώς θα εκφραζόταν; Αντίστοιχα, πειραματιζόμαστε για όλους τους ήρωες του παραμυθιού,
- στη Μελέτη Περιβάλλοντος, μοιράζουμε στους μαθητές μας τους ρόλους ενός οικολόγου και ενός αδιάφορου πολίτη σε μια συγκεκριμένη περίπτωση, όπως την ανακύκλωση, την κοπή των δασών κοκ. Πώς θα εκφραζόταν ο καθένας, ποιες φράσεις θα χρησιμοποιούσε;

Γενικότερα, αναλόγως με το τι επιδιώκουμε, επιλέγουμε να δίνουμε στους μαθητές μας ρόλους που είτε ταιριάζουν στην ιδιοσυγκρασία τους είτε είναι τελείως κόντρα. Εκτός από τη γλωσσική καλλιέργεια, τα παιχνίδια αυτά είναι εξαιρετικές ασκήσεις αποφόρτισης, καθώς τα παιδιά ενσωματώνουν τον ρόλο και μέσα από αυτόν εκφράζονται, ακόμη και για πράγματα που αλλιώς δεν μπορούν να πουν.

Μια εξαιρετική επιπλέον τεχνική είναι να χωρίσουμε τους μαθητές σε ομάδες και σε κάθε ομάδα να μοιράσουμε τους ίδιους ρόλους, ωστόσο με διαφορετική

ιδιοσυγκρασία για τους ήρωες. Για παράδειγμα, στο παραμύθι της Κοκκινοσκουφίτσας, στη μια ομάδα η μαμά είναι αυστηρή ή γλυκομίλητη ή φοβισιάρια, η γιαγιά είναι γκρινιαρά ή δυναμική, ο λύκος οικολόγος ή πανούργος ή καλόβολος. Οι ατάκες τους σκορπούν πολύ γέλιο και κάθε ομάδα βαθμολογείται από την ολομέλεια της τάξης.

Για να επιτύχουμε τον μεγαλύτερο δυνατό βαθμό ενσωμάτωσης του ρόλου, καλό είναι να δώσουμε στο παιδί ένα χαρακτηριστικό στοιχείο του ρόλου, όπως ένα στέμμα στην πριγκίπισσα, μια σέλα στον γάιδαρο κοκ.

Γενικότερα, όσον αφορά τη χρήση των συνθηματικών φράσεων στο πρόγραμμα καλλιέργειας του προφορικού λόγου, η παιγνιώδης χροιά των δράσεων σε συνδυασμό με την καθημερινή επανάληψη βοηθά τους μαθητές μας να εξοικειωθούν με τη διαδικασία και να την απολαμβάνουν τόσο ώστε στο τέλος να τη ζητούν από μόνοι τους, πετώντας μια συνθηματική φράση σε κάποιο σημείο του μαθήματος που τους διεγείρει το ενδιαφέρον. Επίσης, βοηθά στη δημιουργία ταυτότητας της ομάδας, λειτουργώντας ως ένας κώδικας μόνο για τα μέλη της και, συνεπώς, ενισχύοντας τους μεταξύ τους δεσμούς.